

תל-אביב עיר הזונה

ציטוטון

לאן? — אין לי מושג. — אך להשאיר מה — אי אפשר. כן, אפשר בתנאי אחד: להיות נבל, קצת המדה, הסינים של שני האולמים שלנו

סופר-משורר המאירי לעזוב את הארץ

ולצוק פרודות: אין באלוהינו. ואל תפנה: לא רק דתה השבילי המפריד מזה נגר כל מה שנעשה מה דילך וסופר — אלא משום: הישעך המסקלציה בספרות אינה נותנת לך. במעשה ליצור לדבר עם העם. ואם שם בגולה אפשר היה באופן שהוא לעמוד ברשות עצמו — הרי מה: או שתיסל לשך ולצביעות המאירי, או — תבדה לאירופה. וחישוב אני, שמצד לא סודת מסכן משלי. שונאים אותך. כמרומה, לא סודת מאשר אותי. דע: אם עכשיו, כששנינו מה יהו, לא יעלה בידנו לעשות דבר מה — אין לי שום תקווה להישאר מה. וגם לך אין. אני ממות שכבר מסודל אתה בשקרים, שאספוך שם בתל-אביב עיר הזונה האולם אינני חושב אותך לטיפש. ועוד: אם שם בגולה היתה התפירות הירדעה ממיתה את הרצון הדי בלי אשמתי של דרבי עצמו — הרי מה דרבי משתמש בפרסטיזש (פרסטיזש) שלו ובכוח הסידי... מביקרת אמיצה ומשודרת אין. מי יתן היתה ביאתך הנה לברכה ולא לקללה. אני מחכה לך. רוצה אני לפתח לפניך את שערי הטומאה ולהציק קצת אל אחרי המרנד ולראות מה נעשה מה. ואתה — כעבור ימים אחדים תיחבה לדעת, שהמעטתי לספר לך. בברכה ובכבוד; אביגדרד המאירי

על אחרות מהבעיות שהסרירו את הסופר העברי בארץ-ישראל, בשנת 1925, אפשר לומר, מתוך מיכתב, אשר שיגר הסופר והמשורר אביגדרד המאירי לסופר אליעזר שטיינמן בן, בצירוף הערה קרה את המיכתב בחידותו. וכך כתב המאירי במיכתב, המובא בקובץ התעודות בספרה של ז'דהר שביט:

ידידי שטיינמן היקר: ברוך בואך. בקורא בעיתונים את הידיעה עדי הגעתך הנה — עברתי שוב על מיכתבך, שכתבת לי לפני שנה בערך, וישעניתי לך בשעתך בקצהה — ולראותי דואה אני, שמיכתבך הדיא אקטואלי היום יפה עוד יותר מאשר אז. כל שורה אנושי שמעמק כל המיכתב אינו אלא שאלות — אבך ברוך היא הליטו הספרותיים והתרבותיים העלובים. ... המצב הוא מוביל. אין לך מושג, מה נעשה מה בארץ הנביאים ומדו המצב בספרות ובחיים. לכתוב את זה אי אפשר. אלה הם דברים שבעל-פה, די להיות מה שנה אחת — ולהתחזק על המזל להיחלד יהודי. מקרה אני, שעדיין הינך דואה במיכתב על איתם הדברים, שכתבת לי אז אודותם, ואם עדיין יש בך רק נימה אחת דיקקה של ישר של יהדות — אז אין לך ברירה אלא: או לעשות דבר-מה גדול, או לעזוב את הארץ בלעזמת שבאת. שעך לעצמך: אני מתכוון לעזוב את הארץ.

המרפא מאת אהרון ראובני (אחיו של יצחק בן-צבי). את הכרך הראשון של כתבי ברנר פירסם בית-המסחר קרוגליאקוב ביפו. בשנת 1913 הקימו ר' בנימין וישעיהו שטרייס את חברת השרון במטרה להפיץ את הספרות העברית בסיסמה ספר עברי לכל בית עברי. אולם מערכת זו תפסקה בצורה גרועה, ולא הביאה להישגים ראוים לשמם. מחומר ארכיוני מסתבר, שבאותה עת, רק לעיתים נדירות נמכר ספר ביותר מאלף עותקים. הספרים הופצו גם בידי הסופרים כאמצעי חליפין, או ניתנו כשכר-סופרים.

האחים שלום וישעיהו שטרייס, שהיו פרסנים כפתוחות-קוה ובעל-אמצעים, סייעו כמיטב יכולתם להעמיד את הפעילות המו"לית של ברנר ור' בנימין על בסיס יציב יותר, באמצעות תמיכה כספית. בעיה נוספת שהוקשה על ברנר וחבריו, היתה הצורך המינימאלי של כתיבה-רפוס.

על אף הקשיים, החל נוצר בארץ הווי ספרותי. היחסים בין אנשי הספרות היו הרוקים. אנשי-העט שהיו קבוצה קטנה באוכלוסיה יהודית קטנה, והתגוררו בדרך-כלל בקירבת מקום (כיפו או בירושלים) היו קרובים איש לרעהו גם מבחינה רוחנית. ההווי הספרותי לא נוצר בתיקפה, אלא במיפגשים שנערכו בבתים (לא בנוסף הסאלון הספרותי שהחזיק באותה עת חיים נחמן ביאליק באודיסה), שם היו קוראים איש באוזני רעהו, את יכול כתיבתם.

אחרי מילחמת-העולם הראשונה, החליט המישרד הארצישראלי לתמוך בתרגום סיפרי הקלאסיקה העולמית לעברית, במיסגרת הפעילות המו"לית של הוצאת יפת, שנוסדה מעט קודם לפרוץ המלחמה.

„הדים“

תקופת מעבר

אחרי שנרצח יוסף חיים ברנר, ב-1921, פקד את החיים הספרותיים בארץ-ישראל משבר קשה. עיקר תרומתו של ברנר לפעילות הספרותית היה בעריכת כתבי-העת האדמה. מותו הותיר את חבריו בחלם, והם נזחו ולמרה את הפעילות הספרותית. כתבי-העת האדמה ומעבודתו של מפלגות הפועלים נסגרו בגלל קשיים תקציביים, המו"לות הארצישראלית הגיעה למבוי תוים. יעקוב רבינוביץ ואשר ברש החליטו כנשיא העלייה השלישית, ב-1922, לייסד כתבי-עת. בתחושה כי בא הקץ על המרכז הספרותי העברי באירופה, כפי שחש ברנר ייסדו את הדים. במיכתב אישי אל שלמען הלוקין, כתב אשר ברש: ואעפ"כ צריך לעבוד בשביל הפעילות העברית. כי היא חיונה, ואסור לנו לעזבה יום אחד.

סימוכין לתחושה זו, ביסס אברהם שלונסקי הצעיר, שכתב אל אשר ברש: כי המרכז נעקם, אפשר לא נקבע עדיין בקורה חדשה ואולם, מכל מקום, מנקודת הקדמת ניסח אותו צריכים להיע אף את הספרות. ואלים הסופרים לא ניסו אסילו זרת (...)

עודים הסופרים העבריים בארץ-ישראל להתגונן... הוסיף בנושא זה, יצחק למדן, שכתב בתרפ"ז (1927) בחדשים: „בארץ-ישראל רואה הספרות העברית, מדעת ושלא מדעת, את הערובה היחידה לקיומה לזר ולזרות, את המיוחב היחיד אשר בקרבותיו היא נאחזת להינצל מכל תנאים האויבים...“

תהליך עליית הסופרים ארצה גבר בשנות העשרים, עד כי שר"ד אדלר בורש התלוצץ בוועידת הלא-ציונים, בפברואר 1924, שלארץ-ישראל עולים יותר מדי סופרים ופחות מדי פועלים. תהליך זה הגיע לשיאו בשנת 1924, עם עלייתם של חיים נחמן ביאליק וחבורתו, שיצאו ממוסקבה והתעכבו בברלין. בניסיון להקים שם מרכז ספרותי. ניסיון זה נכשל לחלוטין. יצחק למדן, תיאר את עליית הסופרים וקבע: אין לנו הבח אולי גם הרשות, להילחם נגד הפטיכיה הזאת, אשר המריצה את הסופר העברי להילחם לכל הכוחות המובחרים שבאומה, בדרבם לארץ-ישראל.

התרכזותם של הסופרים בארץ, שחלקם באו כחלוצים וחלקם נמלטו מאירופה, הביאה במחצית שנות העשרים להתמסרות הרפוסים המרכזיים של החיים הספרותיים. בתקופת הדים נעשו ניסיונות שונים לייסד כתבי-עת ספרותי נוסף בארץ, בעיקר על-ידי המשוררים הצעירים שהגיעו לארץ. שלונסקי, שהיה אז בגדר-העבודה הריץ מיכתבים אל אביגדרד המאירי ויצחק למדן וניסה לנשבעם להוציא כתבי-עת. שלונסקי פירסם באותה עת משיריו בחיים שבועית ספר ג'ונצבורג, שבו השתתף גם אביגדרד המאירי. שלונסקי גילה חוסר שביעות-רצון מהשבועון, וניסה לשכנע את

בשנת תרפ"ט קמה האגודה מחדש ונבחר ועד חדש, שחבריו היו ביאליק (נשיא האגודה) ר' בנימין, י.ד. ברקוביץ, אשר ברש, יעקוב סיכמן, שלמה צמח, א.א. קבק ואחרים. האגודה המחודשת לא היתה עוד פתוחה לפני כל הסופרים העבריים שישבו בארץ (והיא אינה פתוחה עד עצם היום הזה), אלא רק לפני אותם סופרים שהיו מוכנים להודות עם חבורת ביאליק, ו/או לא השתייכו לכתובים. הוועד החדש מיהר להקים את כתבי-העת מאזניים. במשך שנת 1929 הלך וגבר קצב ההתקפות בכתובים על אגודת-הסופרים. החלו מתפרסמות

רשימות-סאטיריות. בהדרגה פתח כתובים במלחמת-חורמה נגד המימסד הספרותי. עם אישיה הבולטים של חבורת כתובים נימנו אברהם שלונסקי, אליעזר שטיינמן, יצחק למדן, ישראל מורה, גבריאל סלפין, ומאחור יותר אלכסנדר סן, רפאל אליעזר, עזרא זוסמן, נתן אלתרמן ולאה גולדברג. חבורת כתובים הכריזה מלחמה ברוד התחייה, ובמיוחד בניצו הבולט ביותר של רוד זה — ביאליק.

בית המערכת של כתובים שכן בשדרות רוטשילד בתל-אביב. המקום הפך בית-מיפגש קבוע לאנשי החבורה, ולעיתים גם בית. ידוע שאלכסנדר סן נהג ללוך בבית זה על גבי גיליונות ישנים של כתובים. התנאי לקבלת חברים לחבורת כתובים היה נכונותם לגלות קונפורמיות לגורמות הספרותיות וההתנהגותיות של ארנש החבורה.

חבורת כתובים נהגה לאסוף כספים באמצעות נשפים ספרותיים. אמצעי אחר היה גיוס כספים בחו"ל. ב-1932 יצאו אנשי כתובים למסע אירופה, כדי לגייס כספים נוספים. הם ניקדו בווינה, בנוקארשט ובברלין. המסע נתקל בקשיים רבים, משום שביאליק עבר במקומות אלה קודם לכן, ואפי תרומות לדביר. כאשר שבו

הדים היינו מוכרחים להפסיק לפי שעה. אני עייפם מעבודה זו, שאין עמה לא מתן שכר ולא מתן תודה. הלוואי שיעשו אחרים. בין הטכסטים החשובים של השירה המודרניסטית העברית, שראוורו בהדים בשנות הופעתו, היו דווי של שלונסקי, אימה גדולה וירח של א"צ גרינברג ומסדה מאת יצחק למדן.

מילחמת ביאליק

— „כתובים“

שלב נוסף בהתבססותו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל היה הקמתה של אגודת הסופרים להקמת אגודת-סופרים. בשנת 1926 קמה האגודה, שעיקר מאמציה ומשאביה הפנו להוצאת השבועון כתובים, שהחל לראות אור באותה שנה. במשך שנה שלימה שימש כתובים כלי מיכסא של אגודת-הסופרים, עד שביאליק ובני-חבורתו הגיעו למסקנה, שחבורת כתובים השתלטה על העיתון. באוגוסט 1927, התפטר ועד אגודת-הסופרים, ובעקבות זאת הופסקה התמיכה בכתובים.

כתובים בשנות הראשונה, זכה לתפוצה סנסציונית. היו לו 3,000 חותמים, שהיוו כאחוז אחד מתוך האוכלוסיה היהודית בארץ דאו (בהשוואה ליום, מדובר ביותר מ-30,000 מנויים). עבודת-העריכה הציעה לאלילעזר שטיינמן, כנראה, מפני שנראתה כפחיתות כבוד לביאליק ולאנשיו. כבר מן ההתחלה התברר, שלעורך ולחלק מהכותבים בשבועון כתובים, שלא השתייכו למימסד הספרותי, היו יומרות ושאיפות אחרות מאלה של אגודת הסופרים, והן הובילו להתנגשות אתה.

כבר באחד מהגיליונות הראשונים של כתובים הכריז שלונסקי בפומבי, כי שנת תרפ"ז צריכה להיות שנת המערכה בין שני המחנות, וכי השבועון צריך לשמש כשהדקרב. שלונסקי, סבר לתומו כי מי שינצח במאבק, יזכה בפירותיו — בשבועון האגודה ובשליטה על אגודת-הסופרים ומשאביה. אולם, שלונסקי שגה בהערכת כוחם של ביאליק ושל אנשיו. התפטרותו של ביאליק מהאגודה, הביאה לשיתוק פעולותיה, חבורת כתובים נשארה אומנם עם העיתון בידי, אך כלא שליטה על משאבי האגודה. כך קרה, שאנשי כתובים הוצאו למעשה מאגודת-הסופרים, ונאלצו להיאבק בה מבחור.

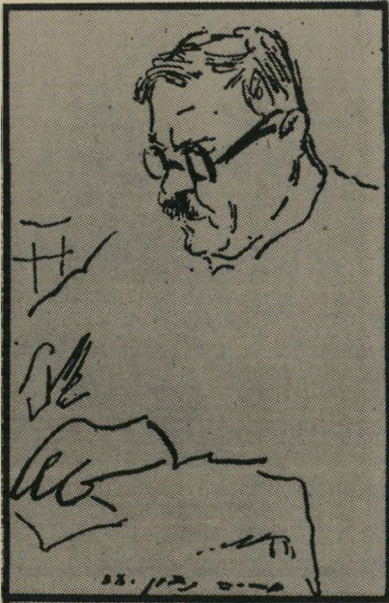
ביאליק ביה את חברי כתובים, ואמר עליהם בין השאר: אבל אם מזמרים באותו מאלף אופירות כל אחד את פרקו, הדי זה לא רק צורם את הארץ ומרנני את העצבים, אין זה כלל בגדר של זימרה. מוסיקה כזאת נרח לה שלא באה לעולם. חוסר-נכונותו של ביאליק לקבל את הפואטיקה של חבורת כתובים היה שורש הסיכסוך בין שתי החבורות.

המאירי הוציא לאור במשותף כתבי-עת ספרותי, שהמאירי היה עורכו. אלא שתוכניות אלה נשארו או על הנייר בלבד. שלונסקי הצטרף כמשתתף קבוע להדים שבועית יעקוב רבינוביץ ואשר ברש.

הדים סיפק כמה למשוררים הצעירים, שלא מצאו במה אחת שותפים לפרסם את יצירותיהם הראשונות. לעומת המשוררים הצעירים, העדיפו משוררי „רוד התחייה“ לשלוח יצירותיהם להשילוח והתקופה. גם ביאליק עצמו, כמעט חדל באותם ימים לגלות עניין בספרות המקורית בת זמנו, והיה עסוק בראשית מפעל הכינוס של חוכמת ישראל.

בחדים ובחוצאת-הספרים שקמה לצדו פורסמו המאניפסטים המודרניסטיים הראשונים והשירים הראשונים של אברהם שלונסקי, יצחק למדן ואורי צבי גרינברג (שעבר מאיריש לעברית). על מהלך זה של הדים קבע שלונסקי ב-1970: ליעקוב רבינוביץ ואשר ברש היתה הרגשה אדאורית של מה שעתיד לבוא. אני חושב שיעקוב רבינוביץ הוא שמשך את ברש, מפני שברש היה שייך יותר לעיר-בורגנות האת שדי לה במה שיש לה. אבל רבינוביץ במרדנות שלו, ברוחנות שלו, בנדק-פנורמיזם שלו, ביכולת להיות בעד ההפכים, היה באמת אדם שבראדאר שלו הרגיש שפה בא משהו ושדוא צריך לבוא...

על אף הקשיים הכלכליים, המשיכו רבינוביץ וברש להוציא לאור את הדים עד לשנת תרפ"ט, מועד, שבו נאלצו לסגור את הדים, לא במעט בגלל עוינותם של שלונסקי וחבורת כתובים, כפי שכתב ברש לזלמן שניאור ב-1929: את

סופר ברש לעבוד בשביל הספרות העברית